

Фармаванне інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнцыі ў працэсе прафесійнай падрыхтоўкі вучняў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця

Ва ўмовах сучаснага грамадства, якое характарызуецца нарастаючай роляй інфармацыі, паспяховасць індывіда ў вучэбнай і прафесійнай дзейнасці, яго канкурэнтаздольнасць на рынку працы шмат у чым вызначаецца здольнасцю ажыццяўляць працэсы продуцыраваніе, пошуку, адбору, перадачы інфармацыі, ўмення выкарыстоўваць розныя камунікацыйныя каналы. Інфармацыйныя кампетэнцыі, згодна з еўрапейскай тыпалогіяй, з'яўляецца аднымі з ключавых, прысутнічаюць яны і ў прапанаваным А.В. Хутарскім пераліку ключавых адукацыйных кампетэнцый. Гэта знаходзіць адлюстраванне ў патрабаваннях да ўзроўню падрыхтоўкі выпускнікоў устаноў агульнай сярэдняй і прафесійнай адукацыі; фарміраванне інфармацыйных кампетэнцый становіцца важнай мэтай працэсу навучання.

Інфармацыйна-камунікацыйная кампетэнцыя, на нашу думку, уяўляе сабой якасную характарыстыку суб'екта, якая вызначае эфектыўнасць ажыццяўлення інфармацыйных працэсаў для вырашэння сацыяльна-значных задач. Структура і змест дадзенай кампетэнцыі вызначаецца спецыфікай інфармацыйна-камунікацыйнай дзейнасці і ўключае каштоўнасна-матывацыйны, кагнітыўнай-лагічны, аперацыйна-дзейнасны, рэфлексійна-ацэначны кампаненты. Каштоўнасна-матывацыйны кампанент вызначае стаўленне навучэнца да інфармацыйнай дзейнасці, разуменне яе значнасці, імкненне да яе ажыццяўлення, актыўную суб'ектную пазіцыю. Кагнітыўнай-лагічны кампанент мяркуе наяўнасць ведаў аб метадах, спосабах і сродках ажыццяўлення інфармацыйных працэсаў, прынцыпах дзеяння сучасных прылад і магчымасцях праграмных прадуктаў, прызначаных для апрацоўкі і перадачы інфармацыі. Дададзены кампанент таксама ўключае здольнасць выбіраць аптымальны сродак для вырашэння канкрэтнай інфармацыйнай задачы на аснове аналізу яе характарыстык (напрыклад, патрабаванні праграмага забеспячэння да канфігурацыі кампутара, хуткасці перадачы дадзеных); ўсталёўваць прычынна-выніковыя сувязі паміж з'явамі, якія адбываюцца ў працэсе ажыццяўлення інфармацыйна-камунікацыйнай дзейнасці. Аперацыйна-дзейнасны кампанент змяшчае спосабы і алгарытмы ажыццяўлення канкрэтных інфармацыйных працэсаў з ужываннем розных праграмных і апаратных сродкаў, уменне прымяняць наяўныя веды для вырашэння інфармацыйных задач. Рэфлексійна-ацэначны кампанент уключае ўмення вызначаць ступень адпаведнасці вынікаў інфармацыйна-камунікацыйнай дзейнасці зададзеным патрабаванням, ацэньваць узровень сфарміраванасці ўласных ведаў і ўменняў для паспяховага вырашэння пастаўленых задач. Дададзены кампанент з'яўляецца рухаючай сілай, якая падахвочвае суб'екта да самаразвіцця і самаўдасканалення.

Наяўнасць у навучэнца сэнсарных або рухальных парушэнняў, якія выклікаюць абмежаванне функцыянальных магчымасцяў, аказвае істотны ўплыў на фарміраванне кожнага кампанента. Запаволенасць тэмпу ўспрымання, апрацоўкі, прайгравання інфармацыі, прыводзіць да пасіўнасці ў інфармацыйна-камунікацыйнай дзейнасці, зніжэння яе значнасці для суб'екта. Як следства, веды, практычная накіраванасць якіх не з'яўляецца для навучэнца відавочнай, хутка губляюцца. Фарміраванне інфармацыйных уменняў таксама працякае істотна больш павольна, чым у нармальна развіваюцца аднагодкаў; для асваення асобных аперацый патрабуецца іх шматразовае паўтарэнне, а некаторыя аказваюцца недаступнымі зусім (напрыклад, праца з графікай пры парушэннях зроку). Адсутнасць бачнага прагрэсу зніжае матывацыю да працягу дадзенай дзейнасці, і, як вынік, многія ўменні застаюцца на істотна ніжэйшым узроўні. Акрамя таго, для карыстальнікаў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця (АПФР) удзел у працэсе камунікацыі абцяжарваецца тым, што магчымасці іх ўспрымання не заўсёды супадаюць з сітуацыяй, якая практыкай візуальнага прадастаўлення інфармацыі. Пераадоленні названых цяжкасцяў можа спрыяць прымяненне апаратных і праграмных сродкаў, якія забяспечваюць пераўтварэнне інфармацыі ў даступныя віды для ўспрымання асобамі з АПФР; дазваляюць ажыццяўляць працэс электроннай камунікацыі, выкарыстоўваючы пры гэтым персанальны кампутар, спрыяюць эфектыўнаму доступу да інфармацыйна-камунікацыйнай асяроддзі.

Найболей выяўленыя праблема фарміравання інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнцыі выяўляецца ў працэсе прафесійнай падрыхтоўкі вучняў з АПФР ва ўстановах сярэдняй спецыяльнай і прафесійна-тэхнічнай адукацыі на базе 9 класаў, так як навучальнымі планами дадзеных устаноў карэкцыйны кампанент не прадугледжаны. У гэтых умовах патрабуецца комплексны падыход у працэс выкладання дысцыплін як агульнаадукацыйнага, так і прафесійнага кампанентаў. Так, пры вывучэнні дысцыплін «Інфарматыка» і «Інфармацыйныя тэхналогіі» неабходна ўлічваць індывідуальныя фізічныя і псіхічныя асаблівасці вучняў, адаптаваць праграмны матэрыял адпаведна гэтых асаблівасцяў, ажыццяўляць практычную накіраванасць навучання з мэтай фарміравання ўменняў, якія будуць запатрабаванымі ў працэсе далейшага навучання або ў прафесійнай дзейнасці. Асаблівую ўвагу неабходна надаваць прымяненню спецыяльных магчымасцяў праграмных і апаратных сродкаў для забеспячэння даступнасці інфармацыі, а таксама выкарыстанні асістыўных сродкаў. У сувязі з гэтым вялікую значнасць для вучняў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця набываюць навыкі самастойнага прымянення сучасных тэхналогій пераўтварэння інфармацыі розных мадальнасцяў (маўленчы сінтэз, распазнанне мовы і тэксту, пераўтварэнне тэкставых фарматаў і іншае). Варта, аднак, адзначыць, што на дадзеным этапе, калі інклюзіўным працэсы ў прафесійнай адукацыі яшчэ не сталі масавай з'явай, забяспечанасць асістыўнымі

сродкамі ўстаноў знаходзіцца на нізкім узроўні. Ва ўмовах такой сітуацыі станавіцца актуальным пытанне пераўтварэння адукацыйнай асяроддзя ўстаноў сярэдняй спецыяльнай і прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў плане большай ступені адпаведнасці патрэбам і магчымасцям навучэнцаў з АПФР. У якасці аднаго з шляхоў стварэння такой адаптаванай адукацыйнай асяроддзя можна разглядаць прымяненне сучасных сродкаў арганізацыі адукацыйнага працэсу на базе інфармацыйных тэхналогій, аднымі з якіх выступаюць тэхналогіі дыстанцыйнага навучання, якія выкарыстоўваюцца ў якасці важнага інструмента фарміравання інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнцыі.

Стварэнне дыстанцыйных курсаў навучальных дысцыплін, нападзенне іх адаптаваным навучальным матэрыялам, падлучэнне інтэрактыўных элементаў і сродкаў нагляднасці станоўча ўплываюць на матывацыю навучэнцаў з АПФР да вывучэння вучэбнай дысцыпліны з аднаго боку, і на ўзаемадзеянне з інфармацыйнай асяроддзем з другога. Дыстанцыйныя тэхналогіі выступаюць у дадзеным выпадку і як сродак і як аб'ект вывучэння. Практычная накіраванасць інтэрактыўных заданняў, магчымасць самому стаць сааўтарам навучальнага матэрыялу або яго рэцэнзентам (тэхналогія Wiki), спрыяе фармаванню суб'ектных адносін да інфармацыйнай дзейнасці, імкненню да яе ажыццяўлення.

Фарміраванне інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнцыі ў вучняў з АПФР з дапамогай тэхналогій дыстанцыйнага навучання змястоўна павінна меркаваць наяўнасць двух кампанентаў: інварыянтнай (агульнай для ўсіх катэгорый навучэнцаў з АПФР) і варыятыўнага. Інварыянтнай кампанент накіраваны на фарміраванне ўласна інфармацыйна-камунікацыйных кампетэнцый (рашэнне канкрэтных інфармацыйных задач). Варыятыўны кампанент фармуе ў людзей з выяўленымі абмежаваннямі функцыянальных магчымасцяў кампенсаторныя спосабы выкарыстання сучасных праграмных і апаратных сродкаў і ўключае ў сябе як навучанне спецыяльным прыёмам працы з імі, так і прымяненне спецыялізаваных (дапаможных) сродкаў. З дапамогай тэхналогій дыстанцыйнага навучання станавіцца магчымым рэалізацыя карэкцыйнай падтрымкі навучэнцаў устаноў сярэдняй спецыяльнай і прафесійна-тэхнічнай адукацыі, якая адпавядае курсу карэкцыйных заняткаў «Сучасныя сродкі камунікацыі», які прадугледжаны вучэбнымі планами ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, якія стварылі ўмовы для навучання і выхавання асоб з АПФР. Змест дыстанцыйнага навучання ўяўляецца сукупнасцю блокаў, якія фармуюць пэўны від кампетэнцый. Прыкладны пералік блокаў: сродкі кампутарнай тэлекамунікацыі; мабільныя сродкі камунікацыі; інфармацыйныя базы; сістэмы электроннага банкіngu; мультымедыяныя сродкі; спецыялізаваныя (асістыўныя) праграмныя і апаратныя сродкі; навучальная і дзелавая дакументацыя; арганізацыя індывідуальнага інфармацыйнага прасторы.

Фарміраванне інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнцыі разглядаецца намі не толькі як выпрацоўванне тэхналагічных навыкаў, але і фарміраванне неабходнай сістэмы матывацыйных паказальнікаў па адносінах да навакольнай інфармацыйна-камунікацыйнай асяроддзі. Такая сістэма злучае: пазітыўнае стаўленне да гэтай сферы і яе выкарыстанні для вырашэння інтэлектуальных задач; каштоўнасць набываюцца навыкаў рашэння задач; каштоўнасць самастойнасці, незалежнасці ў сваіх дзеяннях, паляпшэння вынікаў сваёй працы, пастаяннага самаўдасканалення, вучэнні на працягу ўсяго жыцця; каштоўнасць супрацоўніцтва, калектыўнай дзейнасці; павага да працы іншага чалавека, яго выніку і аўтарству.

Рэалізацыя працэсу фарміравання інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнцыі ў вучняў з АПФР дазваляе стварыць умовы для павышэння паспяховасці індывіда ў вучэбнай і прафесійнай дзейнасці, яго канкурэнтаздольнасці на рынку працы.